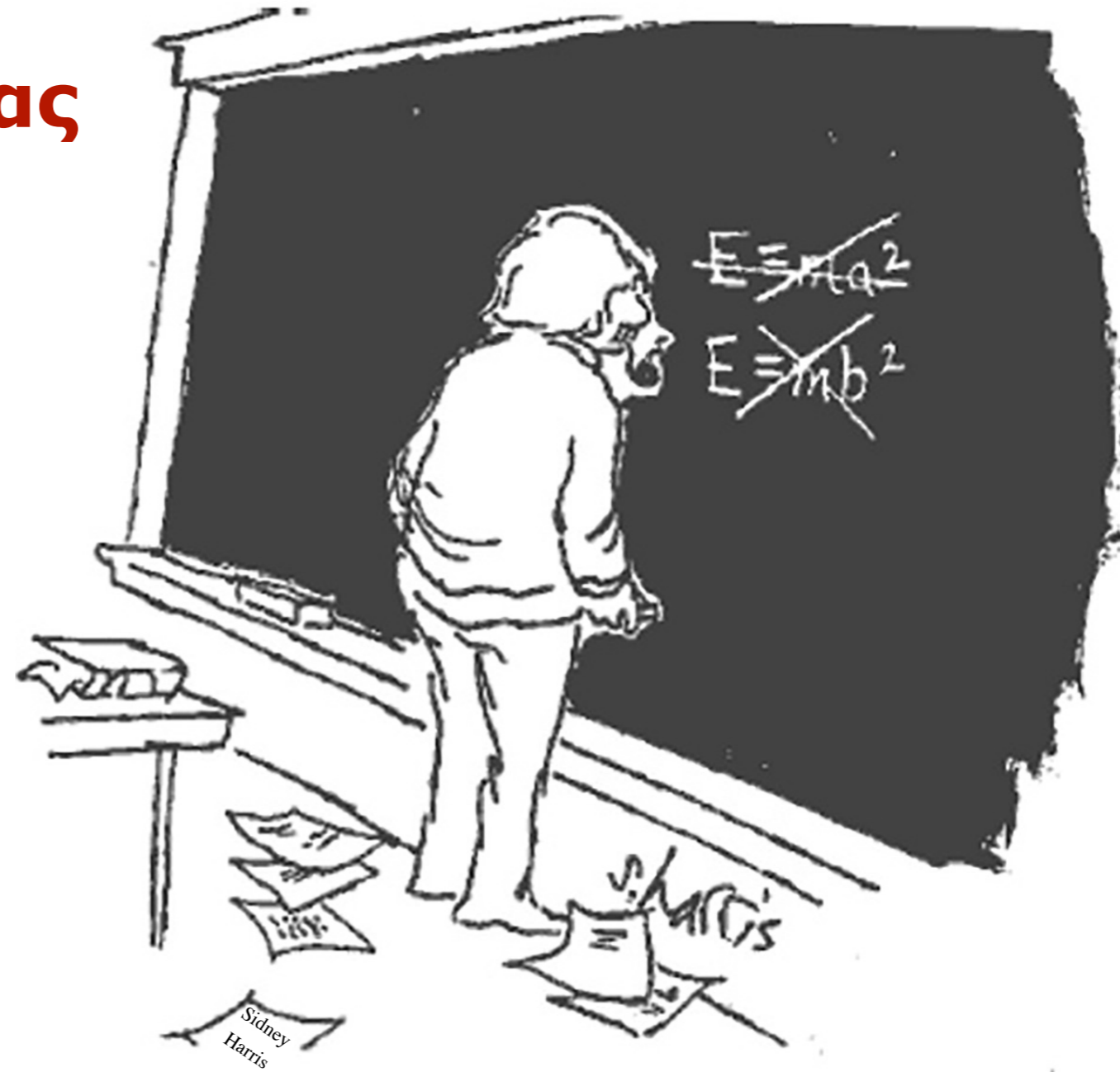

Ειδική Θεωρία Σχετικότητας

4ο εξάμηνο σπουδών

Σχολή Θετικών Επιστημών
Τμήμα Φυσικής
Εθνικό & Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ακαδημαϊκό Έτος
2020-2021

διαφάνειες διαλέξεων (Κ. Θεοφιλάτου)

διαδραστική διάλεξη

επιθυμώ ερωτήσεις, σχόλια και παρεμβάσεις

(δεν υπάρχουν κακές ερωτήσεις)

ορισμοί, συμβάσεις &
σημεία συχνής σύγχυσης κατά την
εκμάθηση της ΕΘΣ

διαφορετικοί ορισμοί

αναλόγως το βιβλίο/σημειώσεις αναφοράς

1) ορισμός μάζας

2) μετρική $(-, +, +, +)$ ή $(+, -, -, -)$

3) τυποποιημένος μετασχηματισμός [Lorentz τότε βάζουμε τόνους και τότε όχι ;-)]

4) d'Alambertian

5) $p^\mu p_\mu = (\mp) m^2$

6) βλέπω $\neq$ παρατηρώ

7) διατηρητέο $\neq$ αναλλοίωτο

8) If $a^2 > 0$, a^μ is called *timelike*
If $a^2 < 0$, a^μ is called *spacelike* ή το αντίθετο
If $a^2 = 0$, a^μ is called *lightlike*

**ενέργεια, ορμή,
μάζα**

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Η (ολική) ενέργεια σωματιδίου με μάζα ηρεμίας (m) είναι:

A) $E = mc$

B) $E = \gamma mc^2$

C) $E = mc^2$

D) $E = pc + mc^2$

ψηφίζουμε (ανώνυμα) μεταξύ των A/B/C/D

ενέργεια, ορμή, μάζα

Ορισμοί:

Ενέργεια = χρονικό κομμάτι του $\mathbf{p}^\mu = [E, p_x, p_y, p_z]^T$

Ορμή = χωρικό κομμάτι του $\mathbf{p}^\mu = [E, p_x, p_y, p_z]^T$

$$\mathbf{Μάζα} = m = \sqrt{-P^\mu P_\mu}, (- + + +)$$

$$m = \sqrt{+P^\mu P_\mu}, (+ - - -)$$

$$m^2 = E^2 - p_x^2 - p_y^2 - p_z^2$$

μονάδες

όταν $c=1$

μάζα, ενέργεια και ορμή έχουν τις ίδιες διαστάσεις,
είθισται να μετράμε τη μάζα στοιχειωδών σωματιδίων σε
μονάδες [eV]

1 **eV** = κινητική ενέργεια που αποκτά ένα ηλεκτρόνιο όταν
αυτό επιταχυνθεί με διαφορά δυναμικού 1 Volt

$$q(e^-) = 1.602176634 \times 10^{-19} \text{ [C]}$$

$$T = q \Delta V = 1\text{eV} = 1.602176634 \times 10^{-19} \text{ [J]}$$

πχ, η μάζα ενός πρωτονίου είναι περίπου 1 GeV

$$m_p = 1.67262192369(51) \times 10^{-27} \text{ [kg]}$$

$$c = 299792458 \text{ [m/s]}$$

$$m_p c^2 = (1.67262192369 \times 10^{-27} \times (299792458)^2) / (1.602 \times 10^{-19} \times 10^9) = 0.938 \text{ GeV} \sim \mathbf{1 \text{ [GeV]}}$$

φωτόνια

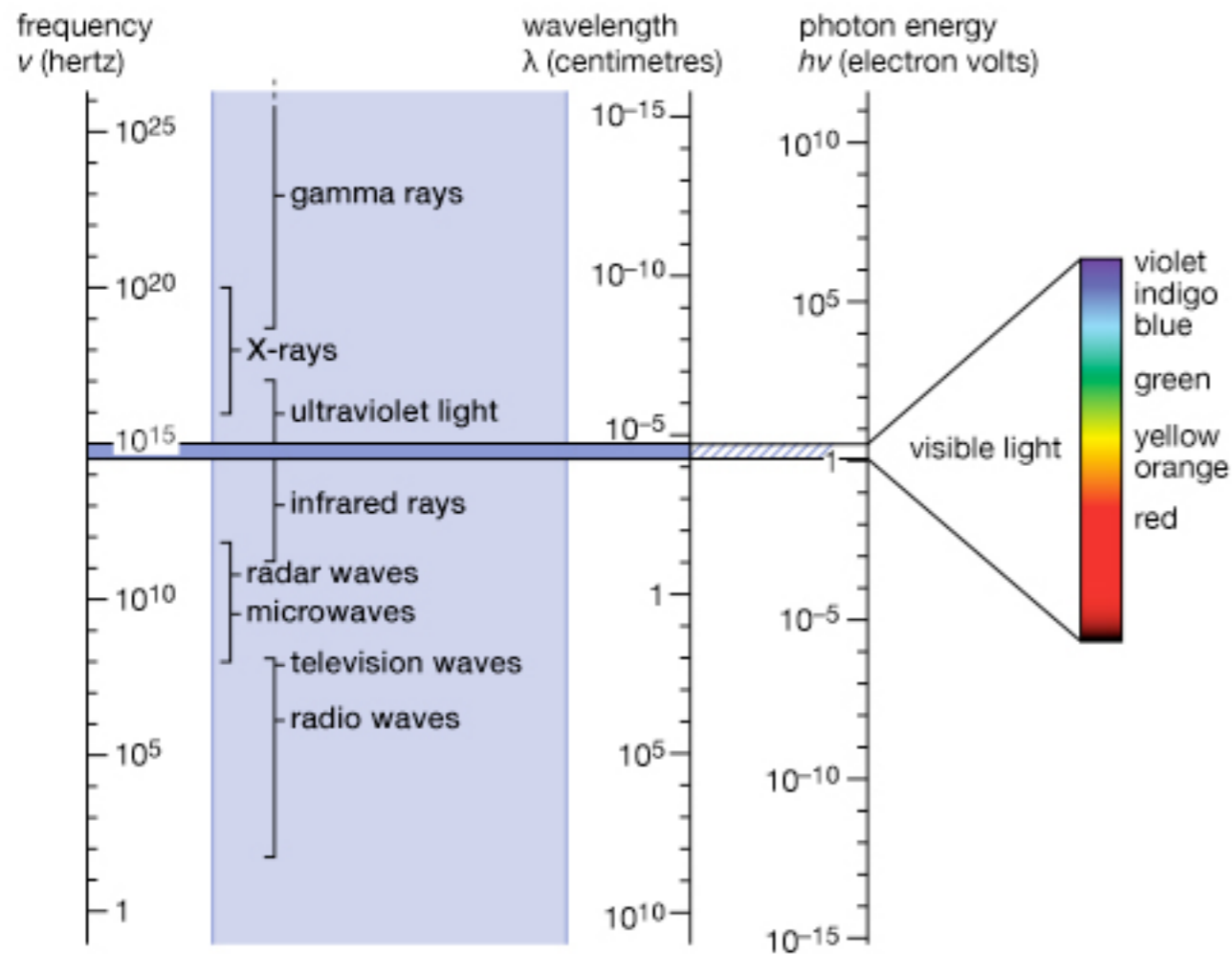
ΤΙ ΠΑΡΆΓΕΙ ΤΑ ΦΩΤΌΝΙΑ?

οποιοδήποτε ταρακούνημα (επιτάχυνση) ηλεκτρικά φορτισμένων σωματιδίων, παράγει φωτόνια (φως)

Η θερμότητα είναι ένας τρόπος να ταρακουνήσουμε τα φορτία της ύλης

φως ορατό και αόρατο

© Encyclopædia Britannica, Inc.

ακτίνες γ,
ακτίνες Χ,
υπεριώδης,
υπέρυθρη,
μικροκύματα,
3G, 4G, 4G+
ραδιοκύματα

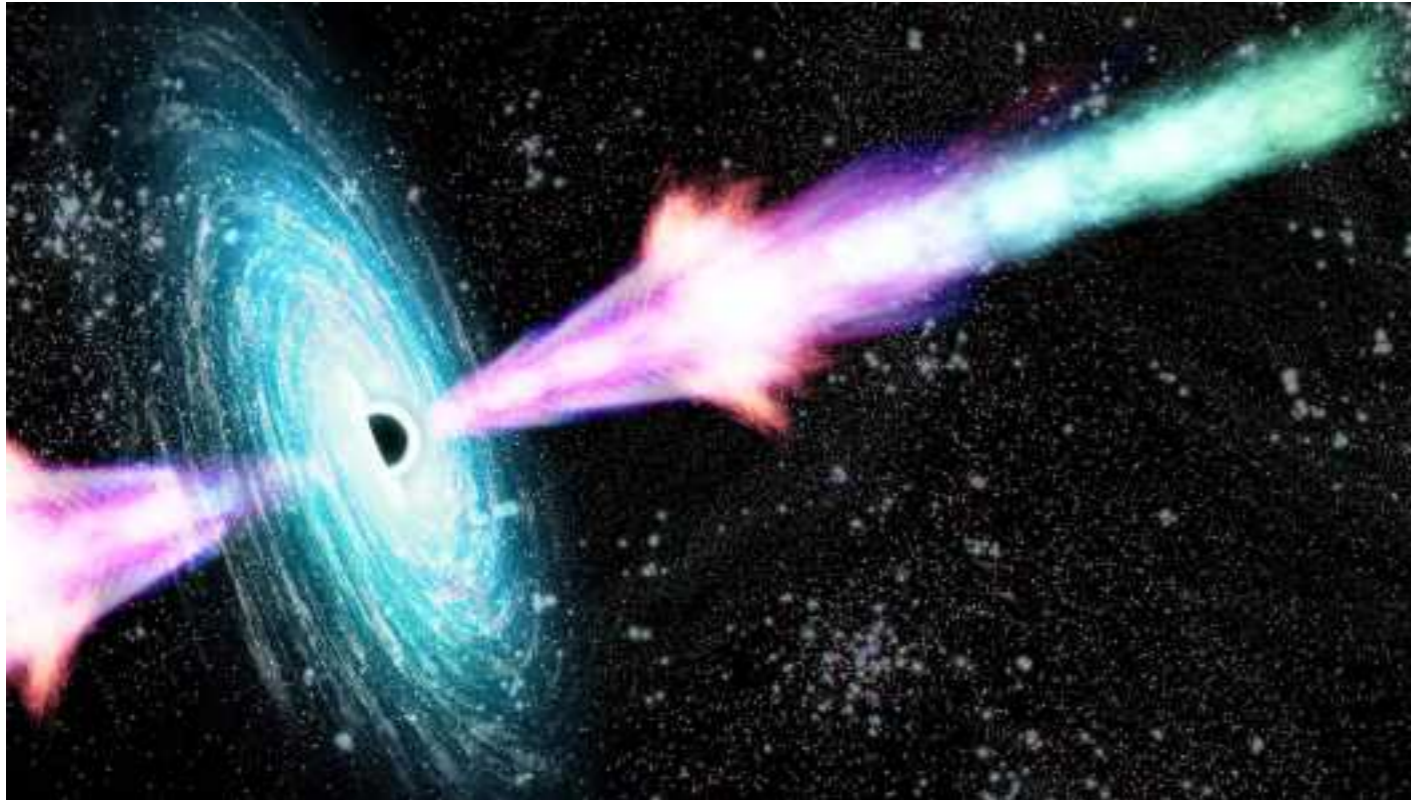
όλα είναι φωτόνια
διαφορετικής
συχνότητας
(ενέργεια)

$$E = h \nu = hc/\lambda$$

θα μπορούσε η ταχύτητα του φωτός να εξαρτάται από την ενέργεια ?

όλα τα χρώματα

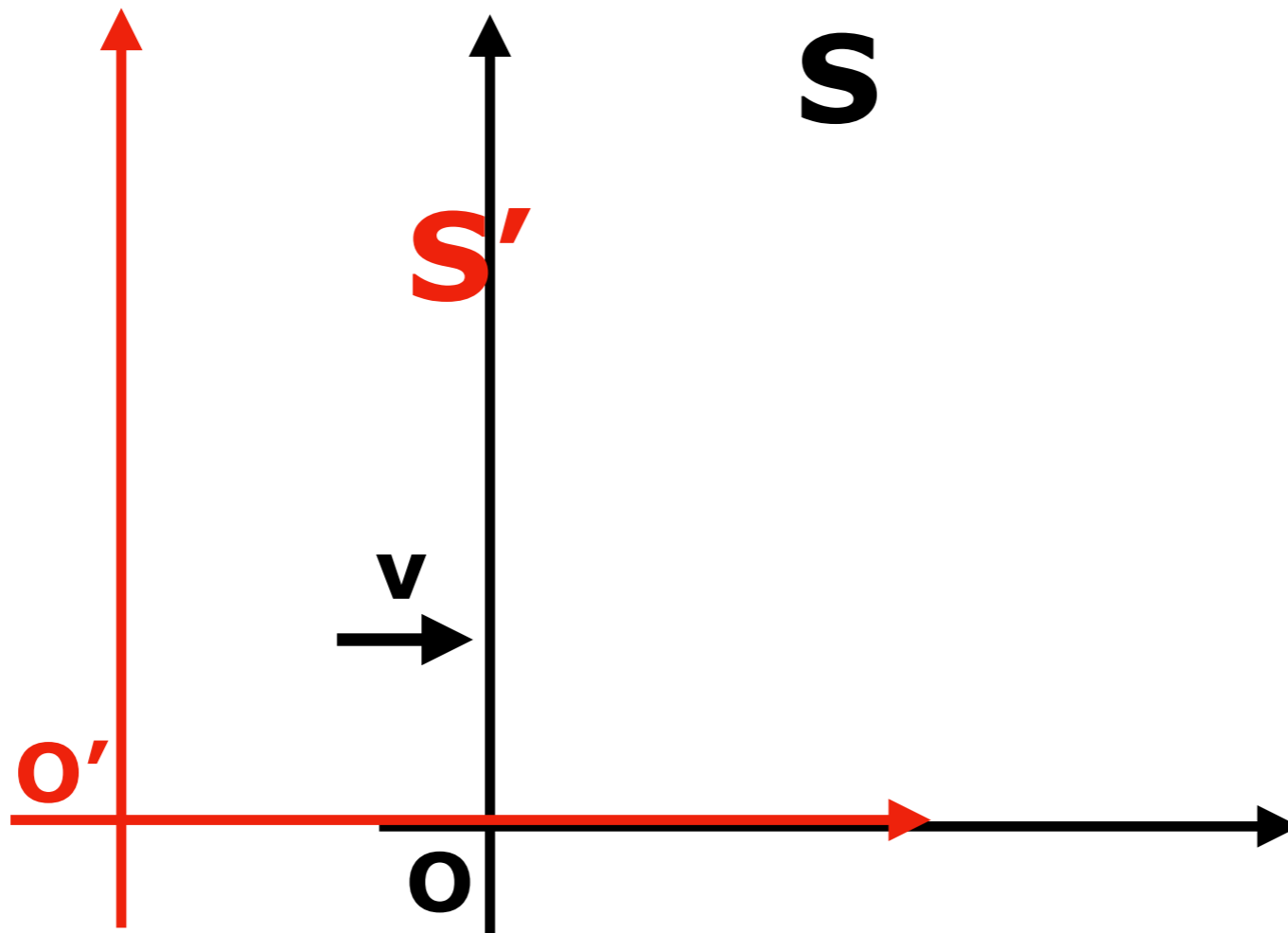
τρέχουν με την ίδια ταχύτητα

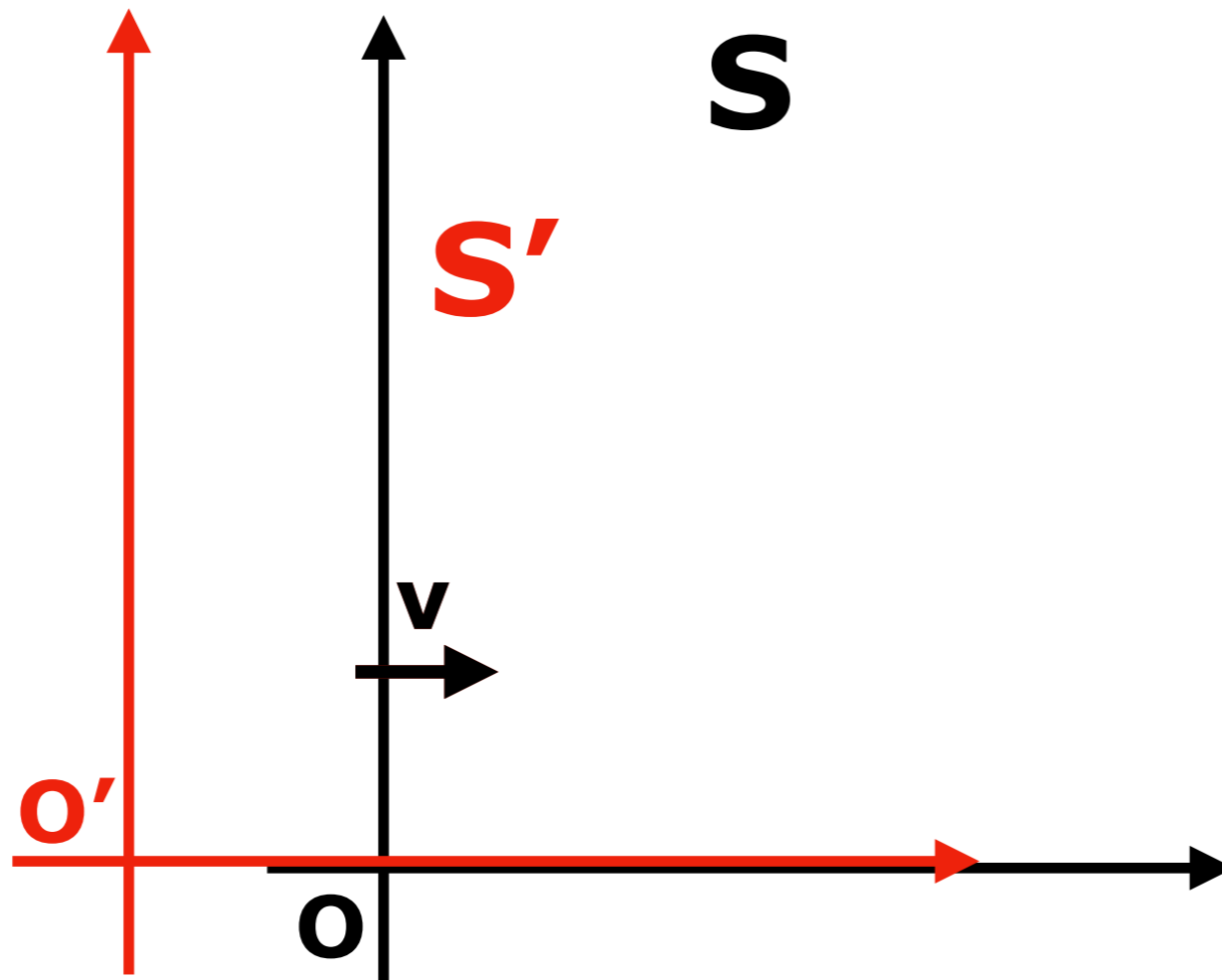
η ταχύτητα του φωτός είναι ανεξάρτητη της ενέργειας που “κουβαλάει” (εντός ορίων πειραματικής ακρίβειας)

<https://arxiv.org/abs/0908.1832>

**τυποποιημένος
μετασχηματισμός
Lorentz (ορισμός)**

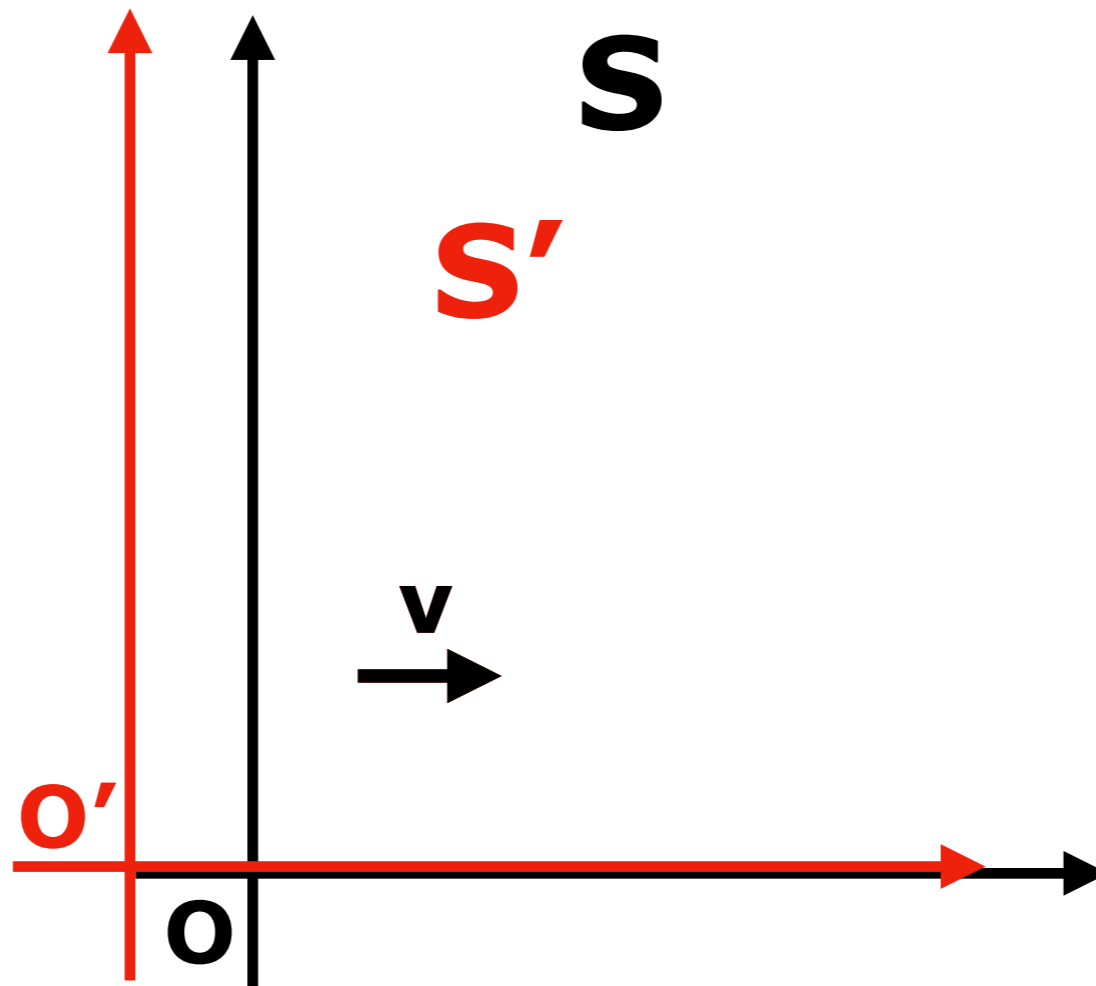

S, S' τυποποιημένος μετασχηματισμός

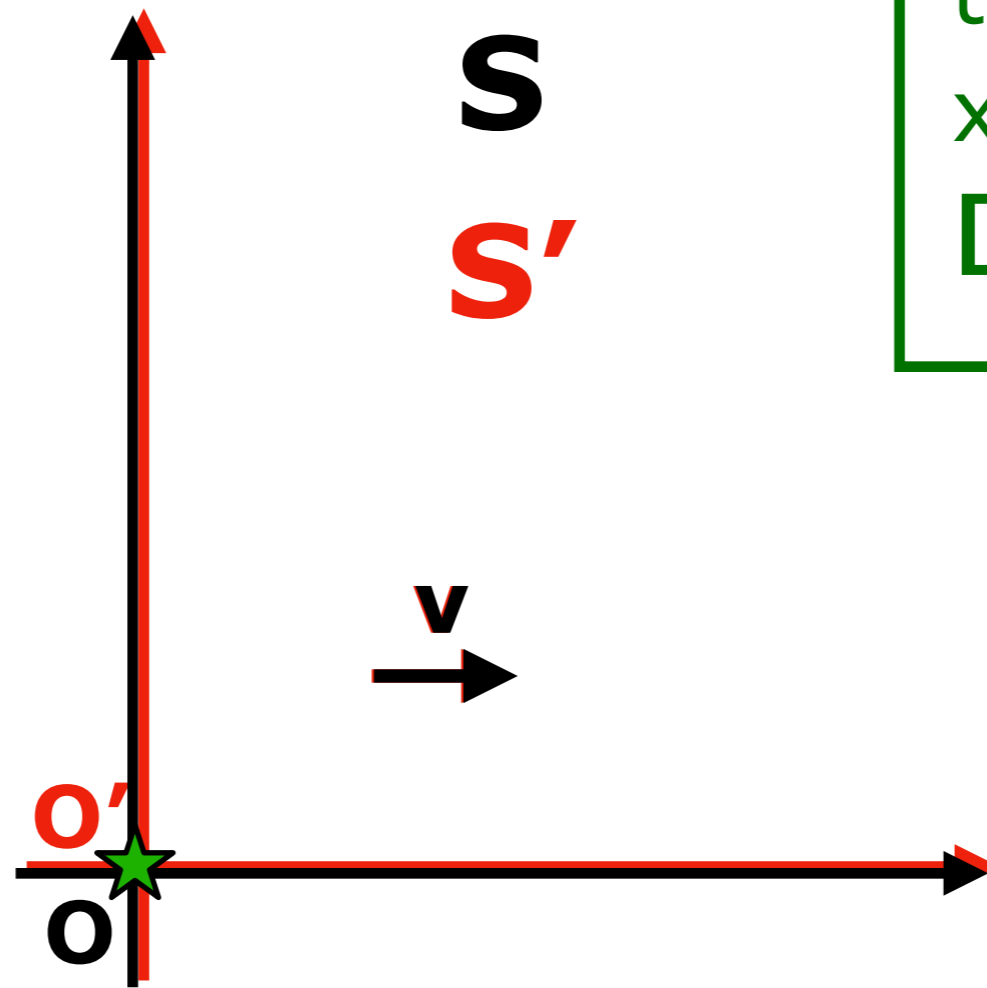

S, S' τυποποιημένος μετασχηματισμός

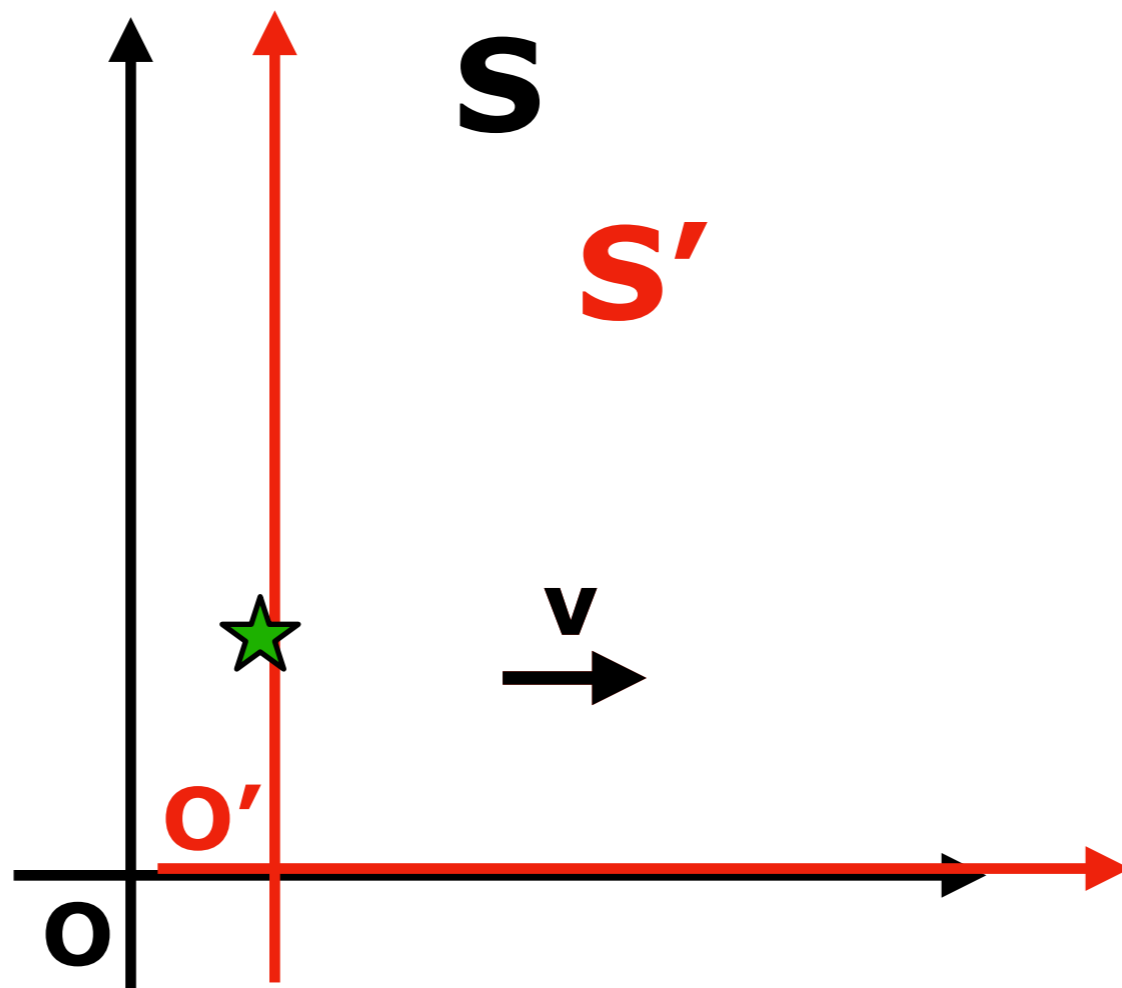

S, S' τυποποιημένος μετασχηματισμός

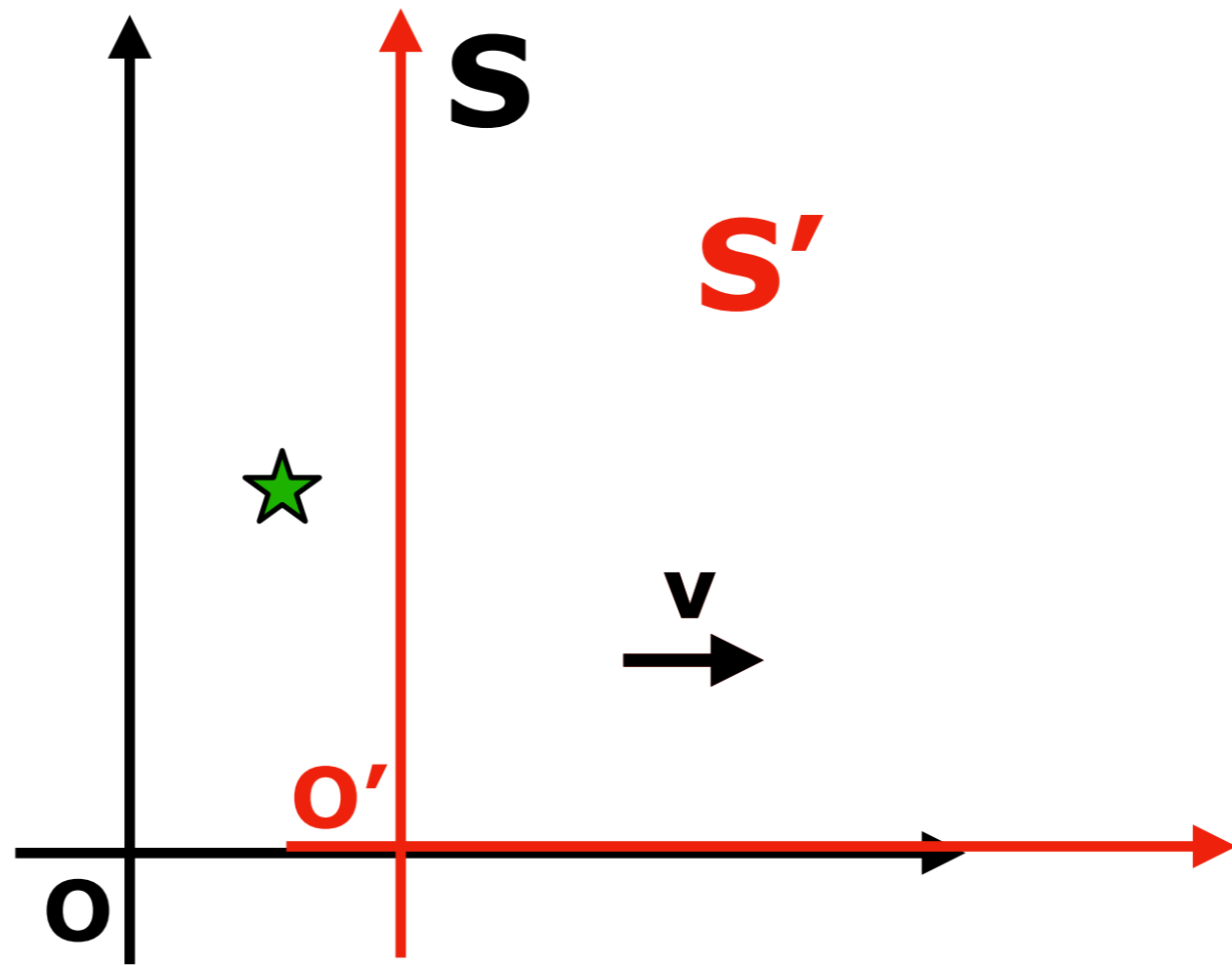

$t = t' = 0$
 $x = x' = 0$
 [συγχρονισμός]

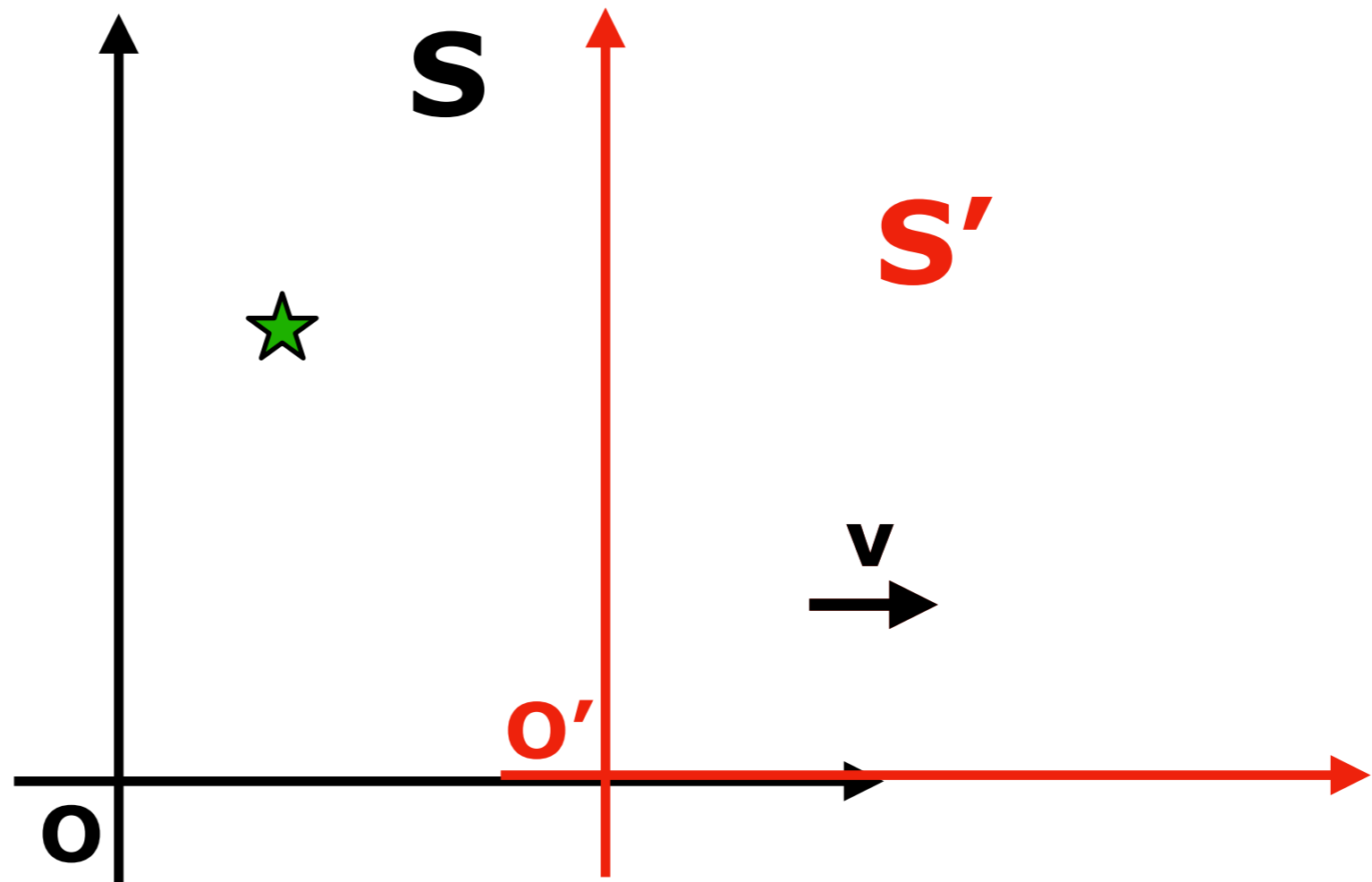
S, S' τυποποιημένος μετασχηματισμός

S, S' τυποποιημένος μετασχηματισμός

S , S' τυποποιημένος μετασχηματισμός

S, S' τυποποιημένος μετασχηματισμός

ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΕΣ ΤΟΥ
ΣΤΟ **S'**

ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΕΣ ΤΟΥ
ΣΤΟ **S**

$$x' = \gamma(x - vt)$$

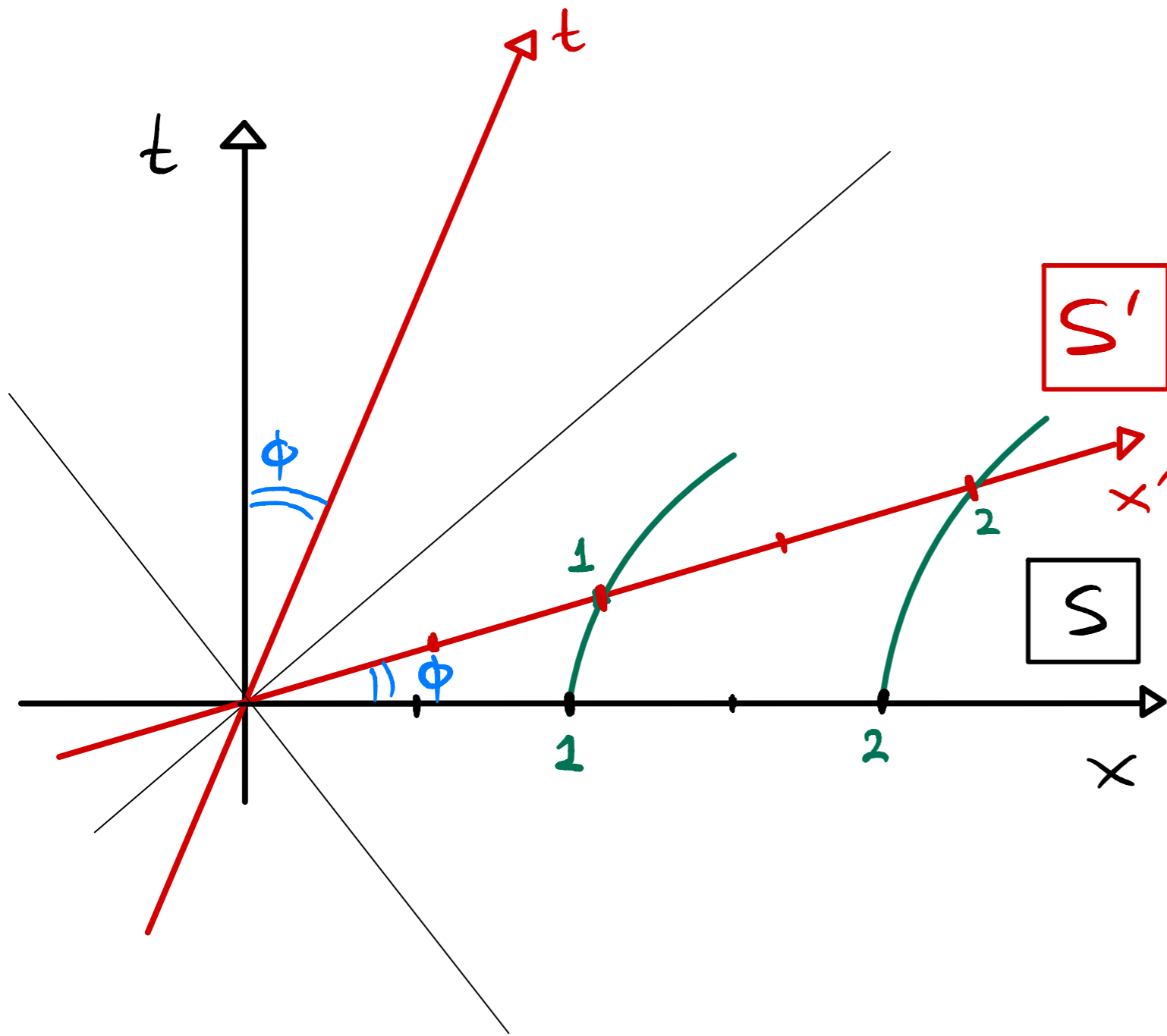
$$y' = y$$

$$z' = z$$

$$t' = \gamma(t - vx)$$

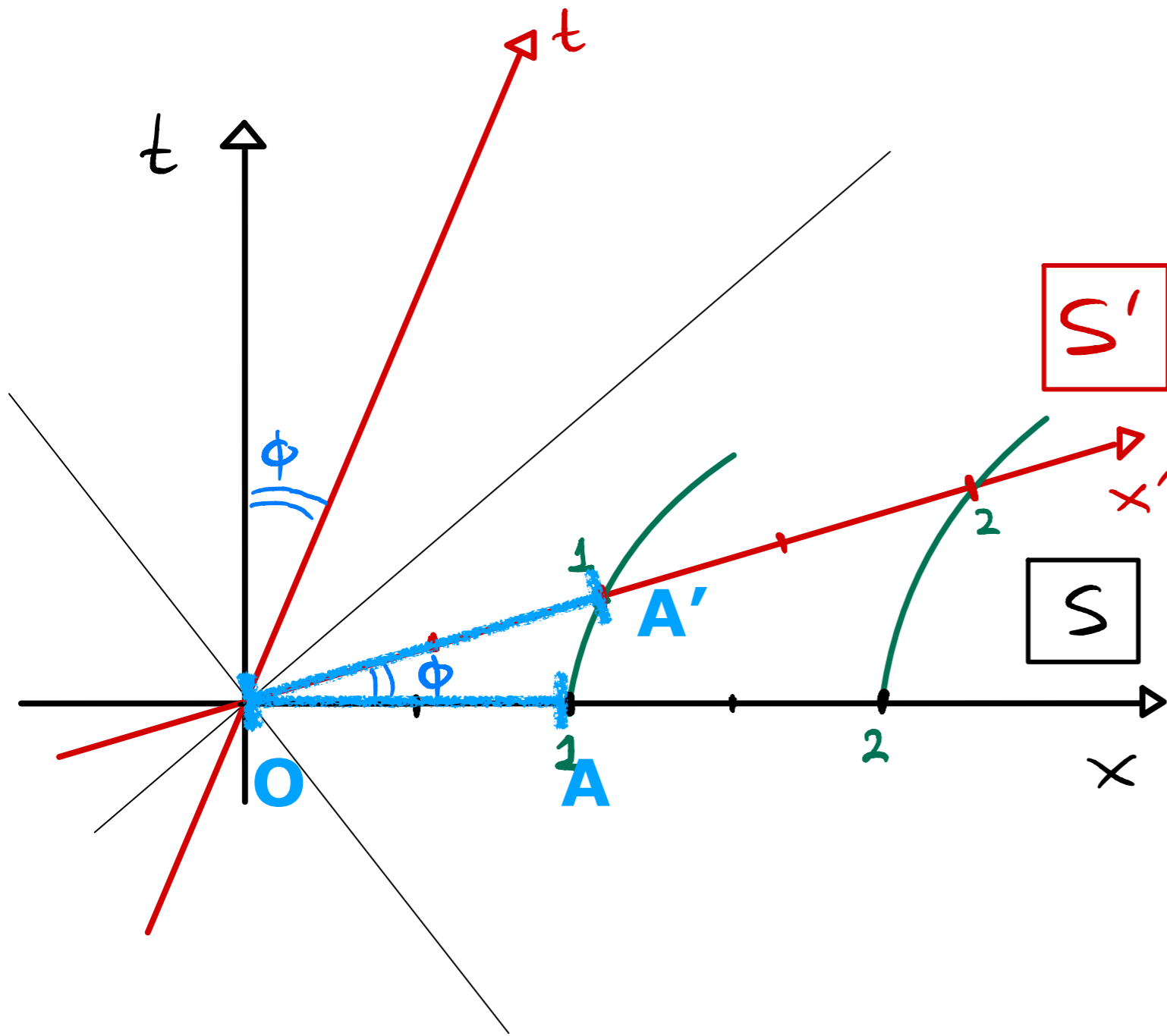
S, S' τυποποιημένος μετασχηματισμός

διαγράμματα Minkowski

$$x' = \gamma(x - vt)$$
$$t' = \gamma(t - vx)$$

διαγράμματα Minkowski

για γνωστό v

$$\phi = ?$$

$$OA'/OA = ?$$

$$x' = \gamma(x - vt)$$

$$t' = \gamma(t - vx)$$

αναλλοίωτα Lorentz

Αν η απάντηση δεν αλλάζει κάτω από μετασχηματισμούς Lorentz, τότε πρέπει να είναι εφικτή η διατύπωσή της υπό τη μορφή γινόμενου τανυστών χωρίς ελεύθερο δείκτη

$$P^2 = P^\mu P_\mu = P^{\mu'} P_{\mu'} = (P')^2$$

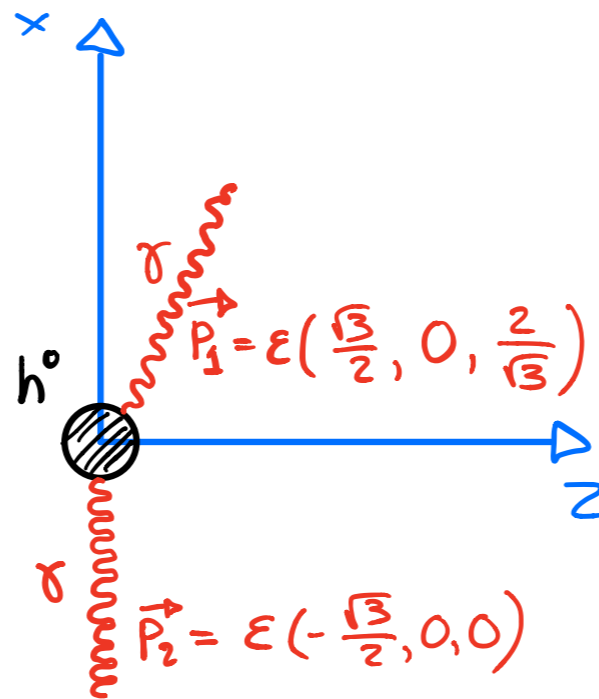
$$S \rightarrow S'$$

$$P^{\mu'} = \Lambda^{\mu'}{}_\nu P^\nu$$

Εάν έχουμε την απάντηση γραμμένη συναρτήσει αναλλοίωτων ποσοτήτων, τότε είμαστε ελεύθεροι να διαλέξουμε όποιο αδρανειακό σύστημα αναφοράς μάς βολεύει καλύτερα για τον υπολογισμό της

Θέματα Ιουλίου 2020 – σειρά Β

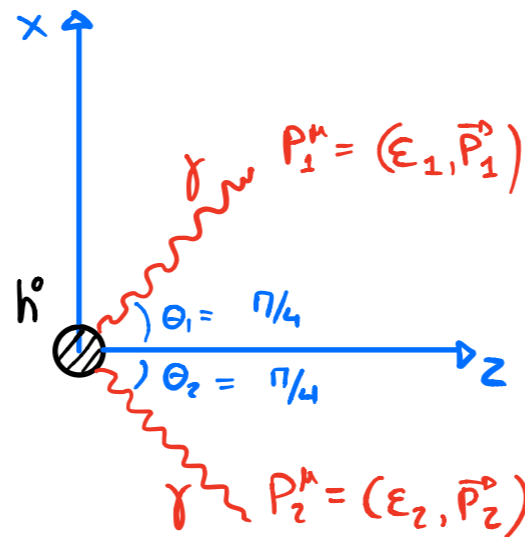
ΠΡΟΒΛΗΜΑ: Όταν το σωματίδιο h^0 βρίσκεται στην αρχή των αξόνων, στο σύστημα του ανιχνευτή (Σ), διασπάται αυθόρμητα σε δύο φωτόνια: $h^0 \rightarrow \gamma\gamma$. Οι 3-ορμές των δύο φωτονίων μετρήθηκαν στο σύστημα αυτό ως ακολούθως: $\mathbf{p}_1 = \mathcal{E}(\sqrt{3}/2, 0, 2/\sqrt{3})$ και $\mathbf{p}_2 = \mathcal{E}(-\sqrt{3}/2, 0, 0)$ στο Σ .

- Να γραφούν αναλυτικά οι τετραορμές των δύο φωτονίων στο Σ .
- Να εκφραστεί η μάζα του h^0 συναρτήσει του $\mathcal{E}$.
- Να βρεθεί η ταχύτητα $\mathbf{u} = (u_x, u_y, u_z)$ του h^0 στο Σ .
- Να υπολογιστεί η γωνία μεταξύ των 2 φωτονίων στο σύστημα κέντρου ορμής (Σ').

Θέματα Ιουλίου 2020 — σειρά Α

ΠΡΟΒΛΗΜΑ: Το σωματίδιο h^0 βρίσκεται επί της αρχής των αξόνων την στιγμή της αυθόρμητης διάσπασής του σε δύο φωτόνια $h^0 \rightarrow \gamma\gamma$ στο σύστημα (Σ) του ανιχνευτή. Θεωρήστε ότι η διάσπαση λαμβάνει χώρα εξολοκλήρου στο επίπεδο xz , δηλαδή $p_{1y} = p_{2y} = 0$ και ότι τα δυο φωτόνια μετρήθηκαν να έχουν την ίδια ενέργεια $\mathcal{E}_1 = \mathcal{E}_2 = \mathcal{E}$ έχοντας το καθένα διεύθυνση διάδοσης που σχηματίζει γωνία $\pi/4$ με τον άξονα z στο σύστημα Σ , όπως στο κάτωθι σχήμα.

- Να γραφούν αναλυτικά οι συνιστώσες της τετραορμής $p_i^\mu = (E_i, p_{ix}, p_{iy}, p_{iz})$ για τα δυο φωτόνια $i = 1, 2$, συναρτήσει της ενέργειας ($\mathcal{E}$) που μετρήθηκε από τον ανιχνευτή στο σύστημα Σ .
- Να υπολογιστεί η μάζα του σωματιδίου h^0 συναρτήσει της ενέργειας $\mathcal{E}$.
- Να γραφεί ο μετασχηματισμός Lorentz (L^μ_ν) μέσω του οποίου μεταβαίνουμε στο σύστημα ηρεμίας του σωματιδίου h^0 , δλδ. στο σύστημα κέντρου ορμής των δύο φωτονίων (Σ').
- Να υπολογιστεί η γωνία μεταξύ των 2 φωτονίων στο σύστημα κέντρου ορμής (Σ').

Ιουλίου 2020

τα δύο θέματα, σειρά $A + B$, ήταν τα ίδια με μόνη μεταξύ τους διαφορά να είναι μια περιστροφή στο κέντρο ορμής (Σ') και ένας μετασχηματισμός προώθησης από το Σ' στο εργαστήριο (Σ)